

ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ГРОШОВОЇ МАСИ В УКРАЇНІ

Дребот Наталія Петрівна, к.е.н., доцент,
Львівський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Університет банківської справи»

Drebot Natalya Petrivna, associate professor Higher State Education Institution «Banking University», drebot72@gmail.com

Анотація. У статті проведено аналіз стану грошової маси в Україні. Визначено основні показники оцінювання попиту та пропозиції на гроші. Досліджено динаміку змін грошових агрегатів, коефіцієнтів готівки, монетизації економіки.

Виявлено чинники, що вплинули на сучасний стан грошової маси країни та причини доларизації національної економіки.

Ключові слова: грошова маса, грошові агрегати, коефіцієнт готівки, рівень доларизації економіки.

Важливу роль у досягненні сталого економічного розвитку держави відводиться грошово-кредитній політиці, основною метою якої є забезпечення стабільності національної грошової одиниці. Ефективність грошово-кредитної політики визначається, передусім, збалансованістю попиту і пропозиції на гроші, виваженим контролем динаміки та структури агрегатів грошової маси.

Обсяг та склад грошової маси, яка є одним з основних об'єктів монетарного регулювання, характеризує сучасний перебіг соціально-економічних процесів у країні та впливає на мікро- і макроекономічні процеси в державі: різке її зростання може призвести до збільшення інфляції, скорочення обсягів виробництва, погіршення стану платіжного балансу, зниження рівня зайнятості та доходів населення.

Однією з передумов фінансової стабільності в країні є збалансованість попиту та пропозиції на гроші, тобто відповідність обсягу грошової маси потребам економіки. Дослідження динаміки та структури грошової маси дає можливість, по-перше, проаналізувати попит та пропозицію на гроші, оцінити їх збалансованість і викрити можливі диспропорції; по-друге, виявити недоліки монетарної політики держави, яку вона застосовує для забезпечення зростання грошової маси з урахуванням динаміки ВВП, ефективності виробництва й зайнятості; по-третє, обґрунтувати управлінські рішення щодо збалансованості попиту і пропозиції грошей з огляду на поведінку суб'єктів господарювання та населення.

Теоретичним аспектам дослідження сутності грошей, грошової маси та грошово-кредитної політики присвячені численні наукові праці. Зокрема, ці питання розглядали Е. Долан, Дж. Кейнс, К. Кембелл, П. Самуельсон, І. Фішер, М. Фрідмен, Л. Харріс та ін.

Проблеми державного регулювання грошово-кредитної сфери досліджували такі провідні українські вчені-економісти, як О. Василик, А. Гальчинський, В. Геєць, В. Лагутін, В. Лисицький, І. Лютий, В. Міщенко, А. Мороз, П. Нікіфоров, А. Пересада, М. Пуховкіна, М. Савлук, В. Стельмах, А. Чухно, В. Ющенко та ін.

У дослідженні динаміки грошової маси оцінювання попиту та пропозиції грошей, визначає ефективність грошово-кредитної політики та її вплив на реальний сектор економіки.

Аналіз попиту на гроші оцінюється на основі[3, с.911]:

- насиченості економіки грошима (коефіцієнт монетизації економіки);
- потенційних можливостях банківської системи (частки кредитів у ВВП; частки капіталу банків у ВВП);
- сукупного попиту на гроші (загального попиту на гроші; попит на гроші для здійснення угод; попит на гроші з боку активів);
- грошового попиту населення (обсяг кредитів наданих фізичним особам);
- грошового попиту суб'єктів господарювання (частка кредитів в обсязі інвестицій в основний капітал; частка кредитів у оборотних активах)

Аналіз пропозиції грошей оцінюється на основі:

- каналів формування грошової маси (коефіцієнт покриття готівки; грошові мультиплікатори за грошовими агрегатами M1, M2 та M3; нормативний грошовий мультиплікатор);
- наявної грошової маси (швидкість обігу грошової маси; коефіцієнт доларизації депозитів; коефіцієнт доларизації кредитів);
- розміщення грошової маси (обсяг депозитів на одну особу; частка депозитів населення у грошовому агрегаті M3; коефіцієнт готівковості).

Монетизація економіки – макроекономічний показник, що характеризує ступінь забезпеченості економіки грошима, необхідними для здійснення платежів і розрахунків, та відображає забезпеченість процесів виробництва та споживання відповідною грошовою масою[1,с.92]. Монетизація економіки – це інтегральний показник, який відображає довіру суспільства до національної валюти, до політики монетарної влади, а також рівень кредитної активності. Основним фактором динаміки показника рівня монетизації економіки, є попит на реальні гроші, який у свою чергу, залежить від ступеня довіри суб'єктів економіки до національної грошової одиниці: чим вищим є рівень монетизації, тим більшим, за інших рівних умов є попит на реальні гроші. У кінцевому рахунку, рівень монетизації економіки визначається рівнем розвитку економіки.

Рівень монетизації економіки України значно нижче 70%, що свідчить про недостатню забезпеченість економіки грошовою масою, таблиця.

Основна причина відносно низького рівня монетизації економіки України криється у недостатній кредитній активності комерційних банків. Отже, спрямування грошово-кредитної політики НБУ на стимулювання кредитної діяльності комерційних банків (при їх відповідному депозитному забезпеченні) та загальнодержавної політики – на розвиток фондового ринку в Україні дозволить посилити інвестиційну активність у країні, стимулювати розвиток реального сектору економіки та закласти передумови для відповідного економічного зростання та підвищення на цій основі реальних доходів населення.

Стійкість розвитку національної економіки, ефективність використання обсягів грошової маси для регулювання грошового обороту характеризує показник швидкості обігу грошової маси. Зміна швидкості обігу грошей суттєво впливає на їх пропозицію в обігу та, тим самим, впливає на платоспроможний попит і на витрати обігу, ускладнює чи полегшує регулювання грошового обігу, дає узагальнююче відображення зміни інтенсивності економічних процесів. Значення показника швидкості обігу грошей вважається достатнім у випадку, якщо кожна грошова одиниця обертається приблизно 2 рази за рік. Як видно із даних, що наведені в таблиці 1 значення показника швидкості обігу грошової маси за підсумками 2015 року є в межах норми, на відміну від 2013–2014 років, коли зниження швидкості обігу грошей зумовлювало збільшення попиту на гроші, а отже і зростання рівня монетизації.

Таблиця – Окремі макроекономічні та монетарні показники в Україні, 2011–2015 р.р.

Показники	31.12. 2011	31.12. 2012	31.12. 2013	31.12. 2014	31.12. 2015
ВВП, млрд. грн.	1300.0	1404.7	1465.2	1568.9	1979.5
Депозити, % ВВП	37.6	40.4	45.6	42.3	35.9
Кредити, % ВВП	61.0	57.6	61.8	64.0	49.4
Кредити/депозити,%	162	143	135	151	138
Грошова база, річна зміна, %	6.3	6.4	20.3	8.5	0.8
Грошова маса, річна зміна, %	14.7	12.8	17.6	5.3	3.9
Грошова маса (М3), млн.грн.	685515	773200	908994	956728	960143
Рівень монетизації,% (М2/ ВВП)	51.78	54.11	62.29	60.98	61.45
Швидкість обертання грошової маси	1.89	1.82	1.61	1.64	2.06
Питома вага М0 до М3,%	28	26	26	30	29
Питома вага М1 до М3,%	45.5	43.5	42	46	47
Доларизація депозитів,%	42.5	43.7	36.8	45.6	47.7
Доларизація кредитів,%	36.5	37.0	34.0	46.8	55.5
ІСЦ, річна зміна,%	4.6	(0.2)	0.5	24.9	43.3

Джерело: розраховано автором за даними [4]

Дослідження попиту на гроші неможливе без аналізу діяльності банківської системи, яка є регулятором грошових потоків від власників заощаджень до інвесторів і позичальників.

Високі відсоткові ставки, занепад бізнесу та глибока економічна криза призвели до фактичного припинення кредитування у 2015 році. Загальна сума кредитів у національній валюті зменшилася на 112,6 млрд грн (на 20,7% у порівнянні з попереднім роком), тоді як загальна сума кредитів в іноземній валюті зменшилася на 7,2 млрд дол. США (на 23,9%). В усіх ринкових сегментах роздрібне кредитування в національній валюті знизилося на 19,1%, а в доларах – на 19,9% порівняно з 2014 роком (що не дивно з огляду на заборону кредитування в іноземній валюті). Кредити корпоративного бізнесу в національній валюті скоротилися на 27,5% у порівнянні з 2014 роком, а портфель кредитів в іноземній валюті зменшився на 38,6% порівняно з 2014 роком[4].

З огляду на динаміку заощаджень, що покращується, та кредитування, що погіршується, у 2015 році спостерігалася збиткова ліквідність банківського сектору, співвідношення кредитів до депозитів знизилося зі 151% наприкінці грудня 2014 року до 138% наприкінці грудня 2015 року.

Для оцінювання ефективності роботи банківської системи визначено частку кредитів у ВВП і частку капіталу банків у ВВП. В Україні у 2015 р. частка кредитів у ВВП становила 49,4%, що в 3–4 рази менше за показники розвинених країн.

Достатньо інформативним агрегатом, що характеризує частину грошової маси, яка не використовується для розвитку національної економіки, є агрегат М1. Він містить гроші поза банками й вклади економічних суб'єктів в національній валюті, що можуть бути використані у будь-який час. Відповідно до даних таблиці 1, співвідношення М1/М3 має тенденцію до збільшення (42% у 2013 році та 47% у 2015 році). Така тенденція є негативною і свідчить про те, що маса грошей, котра може виступати у вигляді кредитного ресурсу зменшується.

Важливим індикатором фінансової стабільності грошово-кредитної системи є частка грошей поза банками, агрегат М0. Це найліквідніша частина грошової маси, але її питома вага в розвинених країнах з ринковою економікою складає 5–7% [2, с.85]. Аналіз структурних зрушень у складі грошової маси, що наведено у таблиці 1, свідчить про збільшення частки готівки протягом 2014–2015 років. Висока питома вага агрегату М0 у загальній грошовій масі ускладнює проведення монетарної політики та знижує її ефективність.

Одним з основних індикаторів довіри до банківської системи в країні слугує показник доларизації економіки. Актуальність вивчення доларизації пояснюється її негативним впливом на монетарну та бюджетну сферу, значними ускладненнями у регулюванні грошової маси в країні. Проведений аналіз зростання динаміки рівня доларизації економіки (таблиця 1), дозволив виявити основні фактори, які спричиняють цей процес: інфляційні очікування; недовіра до національної грошової одиниці; проведення розрахунків у валюті на вторинному ринку нерухомості, землі, авторинку, у сфері туризму тощо.

Висновки: Показник грошової маси має велике значення для економічної стабільності в країні, оскільки саме гроші опосередковують економічні та соціальні відносини. До того ж чутливість і вразливість грошового ринку можна використати, зокрема, для впливу на окремі макроекономічні процеси та регулювання економіки країни в цілому.

Основою зростання попиту на гроші є подальший розвиток реальної економіки та підвищення реальних доходів населення за умови відповідного розвитку банківської системи та фінансових ринків, які будуть поглинати надлишкові капітали та перетворювати їх на інвестиції.

Підвищенню рівня збалансованості попиту і пропозиції грошей сприятиме створення умов для збільшення значення грошового мультиплікатора шляхом активізації кредитної діяльності комерційних банків, зростання рівня монетизації економіки та стимулювання довгострокових вкладів. Банківська система країни може достатньо оперативно реагувати на дисбаланси попиту та пропозиції грошей і регулювати їх відповідно до потреб економіки.

Список використаних джерел:

1. Бова Н.В. Динаміка змін грошової маси та її вплив на формування депозитної політики банку [Текст] / Н.В. Бова // Науковий журнал: Молодий вчений – 2015. – № 10 (25) – С. 91–94.
2. Педерсен І. О. Оцінка стану грошової маси в Україні [Текст] / І. О. Педерсен // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції – 2012. – № 6. – С. 83–87.
3. Поплюйко Я. В. Статистичний аналіз рівня монетизації економіки України [Текст] / Я. В. Поплюйко // Економіка: проблеми теорії та практики : [зб. наук. пр.]. — Дніпропетровськ : ДНУ, 2007. — Вип. 222 : В 5 т. — Т. IV. — С. 908—916.
4. Статистичні матеріали Національного Банку України – Статистичний бюлетень (електронне видання) [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.bank.gov.ua/Statist/Electronic%20bulletin/da ta/stat.pdf](http://www.bank.gov.ua/Statist/Electronic%20bulletin/da%20ta/stat.pdf).